

bles de les nostres costes de Llevant i de Ponent, és especialment la porta de vidre, amb un marc de fusta, que tanca amb un simple pestell, darrere la gran porta de fusta massissa, que tanca amb forrellat o amb pany i clau (Sant Pol de Mar, 1925-35); per això diu Puig i Ferrater: «el menjador era esbaldrat --- una barana d'un metre, de paret de canell, el separava de l'escala, sense porta ni *cancell*, és a dir que, en arribar al replà de l'escala, els de fora ja veien el menjador, de cap a cap» (*Cercle Màgic*, 295). No ha deixat descendència popular en la major part de les llengües romàniques; però suposo que *cancell degué passar també a la llengua d'oc, on per un curiós procediment de formació regressiva es degué extreure d'aquí el pseudo-primitiu *cance* «lisitèr», que s'hi estén des de dialectes del gasc central fins més enllà del Roine: allà, amb aplicació rústica (a camps, boscos, etc.): «dôu bos tranquile sus li *cance* / i' a quacarèn ---», *Calendau VIII*, 7.1 (o cf. CARCER?).

DERIV.: En llatí des de *cancellus* es va formar *cancellarius* 'porter, uixer d'oficina', d'on 'escriba', i després 'alt oficial d'administració': d'ací *cancellor*, que en català ja es troba en el S. XIII, en les *VidesR*: «Sen Gregori manà al *cancellor* seu que totz dies cuydàs 12 paubres a menjar», fº 74, i en Muntaner: «yo era *cancellor* e mestre racional de la host» (*Cròn.*, § 225); doc. mall. de 1283 en el *DAG. Cancellaria*, docs. dels Ss. xv i xvi (ordinacions del ms. 8 de París, *DBal. CoDoACA* xxviii, 278). *Cancellar* pres del ll. *cancellare* 'esborrar', pròpiament 'traçar un reixat de ratlles sobre un escrit' (del sentit de *cancellus* 'reixa'); en català ha estat freqüent *escancellar*: «atorc haver rebut deu ducats --- y me plau que lo acte del debitori sia *escancellat*», «*escancellar* qualsevol acte: inducere», «pagar als creadors --- *escancellar* lo debitori: inducere nomina», *OPou, ThPu.*, 130, 139. D'ací *cancellació* o *escancellació*; *descancellar*; *escancell*. *Cancelleresc*. *Vicancellor*.

Càncer, *cancerar-se*, *cancerós*, V. *cranc* *Cançó*, *cançonejar*, *cançoner*, V. *cantar* *Cancull*, V. *canc* *Candalissa*, V. *candela* *Candau*, V. *cademat* (*CADENA*) *Candeal*, *candel*, V. *candid*.

CANDELA, forma refeta, sota la influència llatina, de l'antiga i dialectal *canela*, que ve del ll. *CANDĒLA* id. □ 1.ª doc.: *candela*, fi S. XIII; *canela*, doc. de 1369.

En Ramon Llull tenim ja la forma cultista: «una vegada se sdevench, dementre que me estudiava ---, que lo lum de una *candela* encesa devellava per lo fum de una *candela* apagada, lo qual lum, cremant la --- seccor del fum, qui de costa ell se movia, devellà e ensès la *candela*» (*Merav.*, *NCl*, I, 157.25-158.3). És també la forma que trobem ja a la major part dels textos i mss., des de l'Edat Mitjana: doc. rossellonès de 1296 (*Alart*, *RLR* v, 92), Sant Vicent Ferrer, *Sermons* (I, 71.26), etc. És la que ha dominat en general en totes les regions i períodes de la llengua; i es comprèn bé que tractant-se d'un objecte que fa un paper tan gran en el culte, la influència del llatí ecle-

siàstic anés restaurant constantment el consonantisme originari.

No era, però, mot savi, la forma *canela*: és la que s'havia d'esperar de la fonètica històrica catalana, i degué tenir ús amplíssim en l'època inicial. La trobem, en efecte, des d'antic, en una mica pertot, almenys en els textos publicats amb respecte dels mss. (hi deu haver sovint normalitzacions que ens ho dissimulen): en un doc. de l'alt Cardener, any 1369, p. p. Serra i Vilaró (*BDCEC*, 1909, 274), o en els documents mallorquí i ribetà de 1395 i 1460 que cita *AlcM*; en un escriptor de llenguatge fidelíssim al parlar viu, com Jaume Roig: «com, enfitada, / sola sopàs, / e-s menejàs / lo *candeler* / --- caych la *canela* / per les tovalles / --- / cert se-n cremà / bé la mitat» (*Spill*, v. 2469). També en el nom de l'aparell per aguantar-les retrobem les dues variants: *cane*- en la de formació més popular —*canelobre*— i *cande*-, en la més normalitzada *candeler*, que ja contrasta amb *canela* en el passatge de Roig.

A la llarga, *canela* s'ha extingit en la major part dels dominis dialectals, però ha restat com a forma popular i tradicional en una llarga zona valenciana del centre i del migjorn; 1 figura allà en la vella llengua tradicional de les dites populars: «Moltes *caneles*, fan un ciri Pasqual», Carles Ros, *AdagesR*, a. 1736, p. 71, i també ho recullen així tan al Sud com Callosa d'En Sarrià (dim.: «moltes *caneletes* fan un c. Pasq.», *Salvà* II, 124). Però fins en aquests usos més tradicionals o rústics, s'ha generalitzat la forma en *cand-* a totes les altres regions: a Mallorca en la dita referent als qui pertanyien a una confraria religiosa, i ho mostren, encenent la candela quan els d'aquella ho feien, i això ha quedat per als qui reconeixen de qualsevol cosa, que allò va per ells, o se senten afectats per una al·lusió: «qui és confrare que prenga *candela*!» (= ja veieu que parlem de vosaltres), *AMAlcover* (*BDLC* I, 84), «si per lo que puga dir / prens *candela* y mostres cara, / tu mateix te fas *confrare*: / no me dons sa culpa a mi», *PdAPenya* (*IdOr*, I, 4); 'el brot que s'alça a continuació de la soca i té al capdamunt l'ull principal de l'arbre', Jq. Ruyra (*O. C.*, 852b; cf. *Cost.Manc.* I, s. v.). A la *candela* 'a subhasta, a l'encant' Conflent (encenent una candela i mentre era encesa es podia anar oferint més: «el Prat del Capellà se donava a la *candela*» Aiguatèbia, 1960); *kandêles* amb *nd* fins en el valencià de la Ribera Alta, en el sentit d'«estalactites en les coves» (Sumacàrcer, 1962).

DERIV.: De la locució en *candela* «entre mariners i mestres d'aixa, designant la posició completament vertical d'un arbre de barca, que no s'inclina gens» (Palma de Mall., *AlcM*, cf. la comparació, d'ús general, *més dret que una candela*) deriva probablement *candalissa* «corda penjada a un pal de nau, i que duu amarrat un aparell per hissar i arriar coses de molt de pes» (que només conec per *AlcM* —manca *BDC* XII i XIV, *Dfa.*, *SLitCosta*, etc.—): segons la descripció s'ajusta a un arbre de vaixell sols si aquest està en *candela*; com que s'ha usat també en cast. *acandaliza* (on ja es documenta des de 1539, *DCEC* I, 630a3416),